

61. Pachoński J. Kościuszko w niewoli. Kraków: Wydawnictwo Głównego Komitetu Kościuszkowskiego, 1947. 176 s.
62. Pachoński J. Misja paryska gen. Karola Kniaziewiczza. *Studia i Materiały do Historii Wojskowości*. Warszawa, 1961. T. 7. Cz. 1. S. 113–143.
63. Pachoński J. Legiony Polskie. Prawda i Legenda 1794–1807. Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 1969. T. 1: Działalność niepodległościowa i zaczątki Legionów 1794–1799. 544 s.
64. Pachoński J. Legiony Polskie. Prawda i Legenda 1794–1807. Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 1976. T. 2: Zwycięstwa i klęski 1797–1799. 712 s.
65. Pachoński J. Legiony Polskie. Prawda i Legenda 1794–1807, Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 1972. T. 3: Znad Renu na San Domingo 1799–1802. 774 s.
66. Pachoński J. Generał Jan Henryk Dąbrowski 1755–1818. Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 1981. 634 s.
67. Picard E. Hohenlinden. Paris: Henri Charles-Lavauzelle, 1909. 433 p.
68. Zamoyski A. Ostatni król Polski. Warszawa: ARX Regia, 1992. 548 s.

Рафал Ковальчик. Герой трёх народов – польского, французского и украинского – генерал Кароль Отто Княжевич. Генерал Кароль Отто Княжевич вошёл в истории Польши, Франции, Италии и Украины. Он боролся за свободную Польшу во время войны 1792 г. с российскими войсками, потом при восстании под руководством Тадеуша Костюшка, в легионах в Италии, был сооснователем Наддунайского легиона; вошёл в круг аристократов-землевладельцев в Украине; возглавил польскую миссию в Париже, экспозитуры Национального правительства во время Ноябрьского восстания 1830 г. В период Большой эмиграции поляков во Францию стал «иконкой» Польской эмиграции, меценатом и сооснователем Польской библиотеки в Париже. Его связи с Украиной возникли после отставки с должности командующего Наддунайским легионом в звании генерала дивизии в 1800 г. Княжевич поселился на Волыни, взяв в аренду село Зеленцы в князя Евстафия Сангушка. Имел поддержку местных магнатов как представитель новой военной элиты. Внедрял новые приёмы ведения хозяйства, перевел крестьян с барщины на чинш.

Ключевые слова: генерал Кароль Отто Княжевич, восстание под руководством Костюшка, Наддунайский легион, наполеоновские войны, Ноябрьское восстание 1830 г., Польская библиотека в Париже.

Rafal Viktor Kovalchuk. Hero of Three Peoples – Polish, French and Ukrainian – General Carlo Otto Knyazhevich. He fought for free Poland in the war of 1792 with the Russian army, then in the Kosciuszko Insurrection, in Legions in Italy, he co-founded the Danube Legion, entered the aristocratic milieu with extensive estates in Ukraine, headed the Polish mission of the National Government in Paris during the November Uprising. During the Great Emigration of Poles to France, he became an icon of Polish emigration, a patron and co-founder of the Polish Library in Paris. His connections with Ukraine followed dismissal as commander of the Danube Legion in the rank of general of the division in 1800. Kniaziewicz settled in Volyn and was given a lease of the village of Zielence from Eustachy Sanguszko. He was perceived by local magnates as new military elite. Kniaziewicz was inculcating new farm practices and transformed the dependence of peasants on serfdom by going to rent.

Key words: General Carlo Otto Knyazhevich, the Kosciuszko Insurrection, the Danube Legion, Napoleonic wars, November Uprising, the Polish Library in Paris.

Стаття надійшла до редколегії
12.11.2018 р.

УДК 94(5-15)«20»:327.5

Людмила Стрільчук

Близький Схід у системі геополітичних координат: виклики та загрози

У системі сучасних міжнародних відносин щораз частіше регіон Близького Сходу починає відігравати одну з головних ролей. І це не випадково, адже саме тут зосереджено найбільші запаси стратегічних ресурсів – нафти та газу, із Близького Сходу впродовж кількох років відбувається значна міграція в країни Європи та Америки, тут спалахують гострі міждержавні й етнічні конфлікти. Відомий Близький Схід і як «колиска сучасного міжнародного тероризму». Занепокоєння світової спільноти викликає ядерна програма, яка активно розвивається країнами-

лідерами Близькосхідного регіону. Експерти міжнародних відносин упродовж останніх десятиліть сперечаються про загрози світовому порядку, що пов'язані з Близьким Сходом.

Ключові слова: Близький Схід, геополітика, міжнародний тероризм, міграція, ядерна програма, енергоресурси, конфлікти.

Постановка наукової проблеми та її значення. В останню чверть століття Близький Схід як геополітичний регіон усе частіше привертає до себе увагу політиків, експертів-міжнародників, журналістів та світового співтовариства загалом. Значення й роль Близькосхідного регіону, як і його політична вага, неухильно зростають, власне, як і загрози, що пов'язані з міжнародним тероризмом, масовою міграцією, гострими етнічними та міждержавними конфліктами. Ще одним із факторів, який підсилює геополітичне значення Близького Сходу, є наявність величезних запасів енергоресурсів у регіоні, що робить країни Близькосхідного регіону привабливими для вкладення сюди іноземних інвестицій, та налагодження з ними партнерських відносин. З огляду на зазначені факти регіон Близького Сходу посідає важливе місце в системі сучасних геополітичних координат.

Аналіз дослідження цієї проблеми. Проблему сучасного міжнародно-політичного становища країн регіону Близького Сходу активно аналізують та досліджують вітчизняні й зарубіжні науковці. Найбільш комплексним і ґрунтовним дослідженням у цьому плані є колективна монографія «Близький Схід: міжнародна безпека, регіональні відносини та перспективи для України» за загальною редакцією Б. Парахонського [2]. У галузі досліджень сучасної геополітики й місця в ній Близькосхідних країн потрібно виділити вітчизняних науковців В. Шведа [9], О. Коппель [5 ; 6], В. Щепникова [10].

Серед іноземних дослідників виокремимо таких науковців, як З. Бжезинський, Р. Сатлофф, С. Кінзер, Ф. Леверетт, С. Хендерсон, Р. Райт, В. Дергачов, О. Кузнецов, Г. Мирський, Є. Примаков, А. Хазанов, Б. Долгов [3], В. Ахмедов [1], В. Кисильов [4]. Однак, незважаючи на низку опублікованих статей, Близькосхідний регіон у системі сучасних геополітичних координат та геополітична трансформація Близького Сходу не втрачає актуальності й підлягає новому осмисленню.

Мета статті – аналіз ролі Близькосхідного регіону в сучасних міжнародних відносинах і характеристика найбільш проблемних моментів, пов'язаних із загрозами, які для сучасного світу становить Близький Схід.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Аналізуючи роль Близькосхідного регіону в сучасному світі, вважаю за доцільне з'ясувати саме поняття «Близький Схід», оскільки, географічні межі регіону, сьогодні трактують доволі по-різному. Отже, згідно з вузько-географічним підходом регіон Близького Сходу включає такі країни, як Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Ірак, Сирія, Ліван та територія нинішньої Палестинської автономії, а також держави Аравійського півострова. Однак існує розширений погляд на цей регіон. До поняття «розширений Близький Схід» включають усі країни-члени Ліги Арабських держав, у тому числі й Північноафриканські – Лівію, Алжир, Туніс, Марокко, Мавританію, Судан, Джибутті [2, с. 85].

Існують певні відмінності в тлумаченні регіону Близького Сходу Великою Британією, Францією, США й Україною. Так, зокрема, А. Веселовський зазначає, що потрібно переглянути розуміння Близького Сходу, що сформувалось у період УРСР і, розширивши його межі, уключати до нього країни, розміщені від Марокко до Ірану, уключаючи Судан, але без Туреччини й Афганістану. Сучасна міжнародно-політична наука відокремлює геополітичне, політичне та історичне визначення регіону й регіональної політики, що є певним політико-географічним комплексом із розвиненими зв'язками між окремими елементами, які його утворюють. Водночас поняття «Близький Схід» має певною мірою умовний характер через відсутність чітких природних меж, які б відокремлювали його від інших регіонів, до того ж різні держави в певні історичні періоди по-різному визначали його кордони.

Наприклад, сучасні арабські дослідники критикують термін «Середній Схід», виходячи з того, що це не географічний район, а суто політичне поняття певного утворення. Воно впливає з природи регіону або його політичних, культурних і цивілізаційних демографічних характеристик, оскільки «середній» передбачає серединність чогось. Таке розуміння відриває арабський світ як окрему одиницю від неарабських держав. Пострадянська й сучасна російська історіографії тлумачать Близький Схід та Середній Схід як усі арабські країни, Іран, Афганістан, Туреччину та Пакистан [2, с. 86].

В Україні офіційно країнами Близького й Середнього Сходу вважають Лівію, Єгипет, Ізраїль, Палестинську автономію, Ліван, Сирію, Ірак, Іран, Афганістан, Саудівську Аравію, Ємен, Йорданію, Оман, Катар, Кувейт, Бахрейн, ОАР. Із 24 вересня 2001 р. в Україні Указом Президента запроваджено

інститут Повноважного представника України на Близькому та Середньому Сході. Щодо Туреччини, то на офіційному рівні цю країну в Україні не вважають Близькосхідною, оскільки вона – морський сусід України. Афганістан посідає проміжне становище між кількома регіонами й в Україні його відносять до країн Південної Азії, як і Пакистан.

Держави Північної Африки (держави Магрибу) – Алжир, Туніс, Марокко – теж можна розглядати близькосхідними з огляду на такі обставини: 1) належність цих країн до арабського світу; 2) у відносинах України з ними важливу роль відіграє питання близькосхідного врегулювання; 3) структура народного господарства країн Магрибу схожа на економіки ін. близькосхідних держав.

Отже, аналіз вищевикладених концепцій тлумачення Близького Сходу дає підставу зробити висновок, що головним критерієм тлумачення Близькосхідного регіону впродовж минулого століття були стратегічні інтереси великих держав: США, Великої Британії та СРСР. Саме тому на сьогодні існують різночитання щодо географічних меж регіону.

Сучасний світовий порядок характеризується такими фундаментальними змінами, які призводять фактично до руйнування ліберального світового порядку, вступу світу до нової ери суперництва між такими головними глобальними центрами сили, як США, Китай та Росія. Усе це спричиняє продовження старих і створення нових конфліктів у різних точках світу та посилення нових чинників невизначеності [11, с. 6]. Такі зміни на глобальному рівні мають великий вплив і наслідки для геополітичних процесів у регіоні Близького Сходу, котрий упродовж останніх десятиліть відзначався особливо високою турбулентністю та найбільш гострими конфліктами [9, с. 56]. У Мюнхенській безпековій доповіді 2019 р. наголошено, що в списку найбільш серйозних десяти конфліктів, які визначила Міжнародна кризова група, п'ять належать до регіону Ширшого Близького Сходу [13, с. 17].

Отже, першим викликом і загрозою сучасному світу, на переконання авторки, є конфліктний потенціал регіону. Адже з розпадом біполярності в геополітичній ситуації країн ісламського Сходу відбуваються значні зміни. Певною мірою вони подібні до процесів на сході Європи. У складній мережі взаємодій і переплетінь глобальних інтересів значну роль починають відігравати місцеві лідери, які ведуть між собою внутрішню регіональну боротьбу за першість та прагнуть вийти на світову арену, посісти одне з провідних місць в азіатській геополітиці загалом (Індія, Іран, Туреччина, Саудівська Аравія, Ізраїль, Пакистан й ін.).

Не секрет, що Близькосхідний регіон характеризують найбільші збройні конфлікти за останні півстоліття та десятиліття [8, с. 117]. Наведемо кілька прикладів, які, на думку науковця, є найбільш показовими. Приклад перший – арабо-ізраїльське протистояння. Від моменту свого виникнення держава Ізраїль приречена на безперервний конфлікт з арабо-мусульманським оточенням, постійну боротьбу з палестинським рухом опору. Ізраїльська державна ідеологія підтримує міф про вкорінену ворожість арабів до євреїв, про необхідність повсякденної боротьби за виживання проти «реакційних арабських режимів». Неврегульованість палестинської проблеми – постійне джерело напруженості в регіоні. Така ситуація, найімовірніше, зберігатиметься тривалий час. Нині мирний процес пригальмовано через взаємну непоступливість сторін, що має наслідком посилення тероризму й зростання напруженості в регіоні.

Приклад другий – курдська проблема, яка загрожує зруйнуванням системи регіональних балансів і втягуванням прилеглих країн у нові конфлікти. Зокрема, вона істотно впливає на політику Туреччини, розколює суспільство, погіршує відносини Туреччини з Іраком, Сирією та Іраном. Згідно зі статистикою, курдів нараховують близько 20–25 млн, із яких 11–12 млн мешкають у Туреччині, 5–6 млн – в Ірані, 3,5–4 млн – в Іраку, 1 млн – у Сирії [7].

Відновлення Курдської автономії є питанням територіальної єдності для всіх країн регіону. Хоча уряди Ірану, Іраку, Сирії роками підбурюють різні курдські угруповання, вони не висувають цю проблему як невідкладну. Наприклад, Туреччина під час війни в Перській затоці та операцій проти Іраку чинила спротив прагненням Заходу відновити курдську державність в Іраку [8, с. 118–119]. Іран і Сирія побоюються альянсу Захід–Туреччина, оскільки тоді остання візьме під контроль багаті на нафту північні райони Іраку та всю курдську проблему. Курдське питання використовує й РФ для посилення свого впливу на Близькому Сході.

Однак внутрішніми конфліктами в регіоні не вичерпується список військових загроз, пов'язаних із Близьким Сходом. Зокрема, показовими є конфлікт початку 90-х років між Іраком та Кувейтом і наступне втручання в конфлікт США, що, урешті-решт, призвело до загострення відносин Ірак–США та усунення від влади Саддама Хусейна [8, с. 119–120]. У цей же ряд треба поставити й ініційований США

збройний конфлікт між Міжнародними силами сприяння безпеці під проводом НАТО та ультрарадикальним ісламістським рухом Талібан на території Афганістану, міжнародні суперечки навколо конфлікту в Сирії тощо.

Зокрема, потрібно акцентувати, що ситуація навколо сирійського питання (регіональний вимір) і позиції Росії й Китаю продемонстрували контури нової системи міжнародних відносин (міжнародний вимір), де наявні інші центри, окрім США. На думку О. Коппель, усе свідчить про те, що закінчився період глобального домінування США. Як би там не було, проте реконфігурація відносин і зростання нестабільності призвели до дестабілізації та більшої поляризації Близькосхідного регіону. Тому цікаво, чи американці, утративши авторитет у регіоні, будуть і далі захищати «національні інтереси» країни й поширювати демократичні цінності в цій надзвичайно важливій частині світу? Президент США Барак Обама, виступаючи в ООН у вересні 2013 р., зокрема, згадав Близькосхідний регіон, указуючи, що політика США буде зосереджена на досягненні ядерної угоди з Іраном, установленні миру між ізраїльтянами та палестинцями й послабленні сирійського конфлікту. Тобто вимальовуються основні пріоритети американської політики в Близькосхідному регіоні в найближчій перспективі, де багато питань відходять на задній план (навіть просування демократичних цінностей). Очевидно, що на подібну політику США вплинула «політична поразка» Обами в сирійському конфлікті, трансформація відносин із союзником-Єгиптом і, що останнім часом стало дуже актуальним, – американський «сланцевий бум». Усе це свідчить про перехід до стримування від застосування сили, звичайно, якщо не йдеться про акти агресії проти США чи їхніх союзників, порушення постачання нафти, зброю масового знищення чи терористичну діяльність. У ситуації хаосу, коли США «прагнуть меншої участі», це є сигналом для країн регіону, котрі намагаються заявити про себе та перейняти роль передового гравця [6, с. 11–12].

Отже, конфліктний потенціал Близькосхідного регіону втягнув у свій колорит і країни світу, зокрема США. Відомий американський політолог польського походження Збігнев Бжезинський у книзі «Стратегічне бачення: США і криза глобальної могутності» [12, с. 46–47], зокрема, прогнозує геополітичну ситуацію у світі до 2025 р. поряд із геополітично вразливими державами виділяє Великий Близький Схід: на фоні наявних тенденцій, у цьому регіоні послаблення позицій США сприяє зростанню частоти, кількості та інтенсивності регіональних конфліктів. Усе свідчить про те, що якщо лідерство Америки переживає кризу й послаблюється, це неодмінно чинить деструктивний вплив на міжнародні відносини в регіоні Близького Сходу. З іншого боку, США стали мішенню тероризму, тому що ісламські релігійні екстремісти зосередили свою ненависть на цю країну як ворога своєї релігії. Дослідник у свій час писав про політичні шахи, але сьогодні, найімовірніше, треба говорити про нову гру, де головною перемогою виступає контроль над джерелами й шляхами транспортування енергетичних ресурсів. З. Бжезинський застерігав, що геополітика перейшла від регіонального до глобального масштабу, де Євразійський континент виступає як центральна основа для встановлення глобальної першості [6, с. 6]. Тому США, щоб зберегти своє панування в Євразії, повинні запобігти посиленню ролі потенційних суперників, таких як Росія, Китай, Іран і Туреччина [14, с. 2].

У масовій свідомості населення Західних країн домінує стереотипне уявлення про іслам як носія ворожих європейцям цінностей та уявлень, на яких зростають такі явища, як тероризм, радикалізм, наркобізнес. Однак, розглядати іслам лише як загрозу означає нехтувати ґрунтовнішим розумінням складних і неоднозначних процесів в ісламському світі. Іслам не монолітний за природою й конфесійною побудовою. Різного типу ісламських угруповань та сект нараховується не менше ніж у християнстві. Політично іслам теж не має спільної політичної програми дій, а різні ісламські організації декларують іноді зовсім протилежні цілі.

Проте беззаперечним залишається й той факт, що за своїми масштабами ретельно сплановані терористичні акти є безпрецедентними для сучасної історії. Тому міжнародний тероризм, коріння якого широко розгалужене на Близькому Сході, є однією з найбільших загроз сьогодення. Акції 11 вересня 2001 р., здійснені терористами в США, дали поштовх для перегляду традиційних концепцій міжнародної безпеки, що ґрунтуються на протистоянні держав, балансі сил, оволодінні стратегічними позиціями в різних регіонах світу. Після 11 вересня 2001 р. ключове поняття традиційної геополітики – могутність держави, що забезпечується її військово-економічним потенціалом, територією, розташуванням, її природними, людськими та організаційними ресурсами, – виявилось помилковим. Усього цього було недостатньо, щоб захистити наймогутнішу країну світу від такого ворога, як міжнародний тероризм.

У сучасному світі масштабні теракти становлять загрозу для всього цивілізованого людства. Загалом геополітична ситуація на Близькому Сході залишається нестабільною й потенційно вибуховою [5].

Міжнародний тероризм – складний і багатогранний феномен, який має своє соціальне та історичне коріння, внутрішню структуру й ієрархію, ідеологів і виконавців, мотиви та ідеологію. Але найпоширенішим у масовій свідомості є релігійний чинник, котрий найбільше популяризує та експлуатує світові ЗМІ й подають, як ідеологічну основу міжнародних терористичних рухів, де ініціаторами та ідеологами виступають радикальні організації мусульман.

Ще одним викликом для сучасного світу, що пов'язаний із Близьким Сходом, є боротьба за світовий паливно-енергетичний порядок. Провідні країни світу намагаються закріпитись у регіоні, аби в недалекій перспективі мати можливість бути стратегічним гравцями на енергетичному ринку світу. Зокрема, США прагнуть витіснити таких нафтоекспертів, як Іран, Ірак, Лівія та Росія, на користь свого традиційного союзника Саудівської Аравії й монархії Перської затоки. Більша частина країн Заходу прагне до розбудови альтернативних мереж постачання енергоносіїв, зокрема з каспійських джерел. Європа також прихильніша до співробітництва з Іраком, Іраном та Лівією.

Очевидно, що США, маючи глобальні геополітичні та гео економічні інтереси, прагнуть переформувати Близькосхідний регіон із метою збереження свого провідного становища й недопущення контролю над ним із боку інших акторів, навіть за ціною нестабільної ситуації в країнах регіону. При цьому помітною тенденцією останніх років є зменшення зацікавленості США цим регіоном, однак це не свідчить про згортання американського впливу [6, с. 10].

Країни Близькосхідного регіону на сьогодні забезпечують понад 20 % енергетичних потреб Європейського Союзу, постачають до Європи половину своєї продукції (а Північноафриканські країни – $\frac{2}{3}$) і закупають у нього половину усього імпорту. За оцінками фахівців, у результаті економічного зростання в ЄС, з одного боку, і скорочення за Кіотською угодою, кількості атомних електростанцій та електростанцій на рідкому паливі – із другого, потреби Європи в газі на 2020 р. збільшаться удвічі, порівняно з 2010 р. Через скорочення запасів газу в Росії, яка нині постачає до Європи 65 % газу, найбільш імовірним постачальником газу для Європи буде Іран [2, с. 151–173].

За прогнозами експертів, загострення геополітичного суперництва провідних світових центрів сили – США, Європейського Союзу, Російської Федерації, Китаю та ін. – за вплив у зоні Чорноморського-Близькосхідного регіону й за контроль над його гео економічними, геостратегічними, сировинними та людськими ресурсами постійно зростатиме.

Викликом і водночас загрозою для сучасного світу є демографічний вибух, котрий переживають країни Близького Сходу, і пов'язана з ним міграція. Не секрет, що населення низки близькосхідних країн зростає швидкими темпами. Так, наприклад, населення Єгипту з 57,7 млн у 1995 р. наблизилося до 98 млн у 2017 р. (Іраку, відповідно, із 21 до 38 млн, Ірану – із 64,8 до 81,6 млн, Саудівської Аравії – із 18,6 до 33 млн і т. ін.). Водночас кількість жителів європейських країн, уключаючи й Україну, залишиться незмінною або ж зменшується. Швидке зростання населення ставить перед країнами регіону проблему харчового забезпечення, забезпечення питною водою, яку їм важко розв'язати самостійно. Отже, у найближчому майбутньому можна очікувати посилення потоків міграції з країн Близького Сходу в напрямі Європи.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. У сучасній системі міжнародних відносин Близький Схід відіграє дедалі важливішу роль з огляду на низку чинників. По-перше, відбувається загострення геополітичного суперництва провідних світових центрів сили – США, ЄС, Росії, Китаю та ін. – за вплив у Близькосхідному регіоні, за контроль над його гео економічними, геостратегічними, сировинними й людськими ресурсами.

По-друге, міжнародний тероризм, який підтримується та фінансується близькосхідними країнами, є однією з найменш прогнозованих і серйозних загроз сучасному світу.

По-третє, демографічний вибух, котрий переживають країни регіону, і неможливість забезпечення населення харчовими та іншими ресурсами призводять до конфліктів і масової міграції.

По-четверте, без країн Близького Сходу на сьогодні неможливо вибудувати регіональну й світову безпеку. Етнічні та релігійні суперечки, міждержавні конфлікти за наявності в країн Близькосхідного регіону зброї масового знищення можуть обернутися для світу катастрофою.

Водночас останнім часом відбувається приховане більше зближення між Ізраїлем й арабськими країнами Перської затоки. Так, у жовтні 2018 р. прем'єр-міністр Ізраїлю Б. Нетаньяху зробив офіційний візит до Оману, що стало першим візитом в арабську країну ізраїльського прем'єр-міністра з 1996 р. Він узяв активну участь у роботі Варшавської міністерської конференції з питань Близького Сходу 13–

14 лютого 2019 р., де провів перемовини з міністрами закордонних справ Саудівської Аравії, Об'єднаних Арабських Еміратів та Бахреїну. Цю подію трактують як черговий крок на шляху до поступового зближення Ізраїлю з низкою Арабських країн [9, с. 57–58]. Така тенденція є проявом необхідності створення нової системи колективної безпеки в Близькосхідному регіоні після зменшення присутності США. Зближення між Ізраїлем та арабськими країнами Затоки відбувається на антиіранській основі. Араби сподіваються таким способом отримати доступ до ізраїльських технологій і через потужне проізраїльське лобі в США використати його для реалізації своїх завдань у Сполучених Штатах. Водночас на заваді цьому зближенню стоїть не вирішене палестинське питання та арабська суспільна думка – т. зв. «арабська вулиця» [9, с. 58].

Отже, у геополітичному ландшафті Близького Сходу простежуємо серйозні зміни; інтенсивно формується нова архітектура регіональної безпеки, пов'язана насамперед зі зміною моделі присутності в регіоні США, активізацією Росії, формуванням кількох нових блоків й альянсів. Виклики та загрози, пов'язані з Близьким Сходом, із регулярністю постають на порядку денному сучасних міжнародних відносин та з кожним роком зростають. Можна без перебільшення констатувати, що Близькосхідний регіон у сучасній системі геополітики є складним вузлом протиріч і загроз.

Джерела та література

1. Ахмедов В. М. Сирия в ближневосточной политике России. *Ближний Восток и современность*. 2006. Вып. 28. С. 201.
2. Близький Схід: міжнародна безпека, регіональні відносини та перспективи для України: монографія. / відп. ред. Б. О. Парахонський. Київ: Фоліант, 2008. 591 с.
3. Долгов Б. Арабская весна: итоги и перспективы. *Фонд исторической перспективы*. URL: http://www.perspektivy.info/oikumena/vostok/arabskaja_vesna_itogi_i_perspektivy_2012-04-19.htm (дата звернення: 22.04. 2018).
4. Кисилёв В. И. Некоторые новые тенденции в региональных международных отношениях на Ближнем и Среднем Востоке на современном этапе (конец 1990–х годов). *Международные отношения на Ближнем и Среднем Востоке и политика России на рубеже XXI века*. Москва, 2010. С. 37–59.
5. Коппель О., Гаспарян А. Американський чинник трансформацій Близького Сходу. URL: <http://www.americanstudies.history.knu.ua/wp-content/uploads/2017/01> (дата звернення: 22.04. 2018).
6. Коппель О. А, Гаспарян А. Л. Вплив політики США на геополітичну структуру Близького Сходу. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2014. Вип. 119(1). С. 4–17.
7. Курди. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 25.04. 2018).
8. Стрільчук Л. Еволюція близькосхідної політики США щодо Іраку (90-ті роки ХХ – поч. ХХІ ст.). *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки*. Вип. 21. Луцьк, 2013. С. 116–121.
9. Швед В. Сучасна геополітика Близького Сходу у контексті змін світового порядку. *Історичні і політологічні дослідження: наук. журн. № 1 (64)*. Вінниця, 2019. С. 55–59.
10. Щепников В. Ф. Особенности современного этапа развития геополитической ситуации на Ближнем Востоке. *Ближний Восток и современность*. 2016. Вып. 126. С. 21.
11. Alterman J. B. (2018) The Implications of the U.S. Withdrawal from Syria. *Center for Strategic and International Studies (CSIS)*, 2018. December, 19. URL: <https://www.csis.org/analysis/implications-us-withdrawal-syria> (дата звернення: 23.04. 2018).
12. Brzezinski Z. «Strategic Vision: America and the Crisis of Global Power» (2012). *The world after America: by 2025, not Chinese but chaotic*. URL: <http://orientalreview.org/wp-content/uploads/2012/12/Brzezinski-Zbigniew.-Strategic-Vision-America-and-the-Crisis-of-Global-Power.pdf>. (дата звернення: 25.09. 2018).
13. Ibish H. Warsaw Ministerial Highlights Challenge Facing Anti-Iran Coalititon. URL: <https://agsiw.org/warsaw-ministerial-highlights-challenges-facing-anti-irancoalition> (дата звернення: 25.04. 2018).
14. National Security Strategy. *The White House*. Washington (May 2010). URL: http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf. (дата звернення: 25.04. 2018).

Людмила Стрільчук. Близний Восток в системе современных геополитических координат: вызовы и угрозы. В системе современных международных отношений все чаще регион Ближнего Востока начинает играть одну из главных ролей. И это не случайно, ведь именно в этом регионе сосредоточены крупнейшие запасы стратегических ресурсов – нефти и газа. С Ближнего Востока на протяжении нескольких лет происходит значительная миграция в страны Европы и Америки, здесь вспыхивают острые межгосударственные и этнические конфликты. Известен Ближний Восток и как «колыбель современного международного терроризма», беспокойство

мирового союбщества вызываает ядерная программа, которая активно развивается странами-лидерами Ближневосточного региона.

Эксперты международных отношений на протяжении последних десятилетий спорят об угрозах мировому порядку, связанных с Ближним Востоком, видя их в производстве оружия массового уничтожения, нагнетании мусульманского религиозного фанатизма, что составляет идеологическую основу современного международного терроризма, конфликтном потенциале Ближневосточного региона в целом. Кроме того, появление на карте Ближнего Востока таких государств, как, например, Иран, которые имеют амбиции по поводу мирового лидерства, грозит перестройкой современного миропорядка.

Ключевые слова: Ближний Восток, геополитика, международный терроризм, миграция, ядерная программа, энергоресурсы, конфликты.

Lyudmila Strilchuk. Middle East in the System of Modern Geopolitical Coordinates: Challenges and Threats. In the system of modern international relations, the region of the Middle East is increasingly becoming one of the main roles. And this is no accident, because it is this region that has the largest reserves of strategic resources – oil and gas – from the Middle East to a large number of years, there is a significant migration to the countries of Europe and America, where sharp intergovernmental and ethnic conflicts are flaring. Known Middle East and as a «cradle of modern international terrorism», the international community's concern is the nuclear program, which is actively developing by the leaders of the Middle East region.

International relations experts have been arguing over the past decades about threats to the world order related to the Middle East, seeing them in the production of weapons of mass destruction, incitement of Muslim religious fanaticism, which forms the ideological basis of contemporary international terrorism, the conflict potential of the Middle East region as a whole. In addition, the emergence on the Middle East map of states, as a narrative, of Iran, which have ambitions for world leadership, is threatening to rebuild the modern world order.

Key words: Middle East, geopolitics, international terrorism, migration, nuclear program, energy resources, conflicts.

Стаття надійшла до редколегії
15.12.2018 р.

УДК 323.1(476)(=161.2)

Олена Обухова

Етнокультурна освіта українців у Республіці Білорусь у 1991–2011 рр.

У статті відображено особливості становлення української етнокультурної освіти в Республіці Білорусь у 1991–2011 гг. Визначено основні етапи розвитку, виявлено регіональні відмінності, показано еволюцію форм і змісту освітніх ініціатив української спільноти Білорусі.

Ключові слова: українці, етнокультурна освіта, Білорусь, етнічні спільноти, недільні школи.

Постановка наукової проблеми та її значення. Українці в Білорусі є четвертою за чисельністю етнічною спільнотою Республіки Білорусь. Вони мешкають в усіх регіонах країни, а райони з великим відсотком українського населення розміщуються на південному заході Брестської області [18, с. 26–27, 126]. Після проголошення незалежності Білорусі в 1991 р. українці разом з іншими етнічними спільнотами країни отримали можливість зареєструвати свої громадські об'єднання та публічно зайнятися творчою культурною діяльністю, у тому числі формуванням етнічної ідентичності в молодого покоління.

Аналіз досліджень цієї проблеми. На сьогодні накопичено значний досвід реалізації освітніх ініціатив українців Білорусі з 1991 до 2011 рр., коли ситуація в освітній сфері республіки змінилась у зв'язку з прийняттям Кодексу про освіту Республіки Білорусь. Незважаючи на актуальність, ця проблема маловивчена в історичній науці. У статті розглянуто питання розвитку української етнокультурної освіти в межах вивчення освітніх ініціатив етнічних меншин Білорусі [1, с. 4–5; 18, с. 56–57], окремі факти реалізації освітніх ініціатив, а також наведено в монографії Д. В. Юрчака. У ній розкрито білорусько-українські міждержавні відносини [33, с. 221, 236–237].